

Problémy moderních demokratických států

P6

Dahla (1994)

- *ve velmi malých politických systémech mohou občané zásadním způsobem participovat na rozhodnutích, na kterých příliš nezáleží, ale nemohou se podílet na těch, které jsou opravdu důležité.*
- *Naproti tomu velmi velké systémy mají kapacity vypořádat se s problémy, které jsou pro občany důležité, ale na druhou stranu velmi omezují příležitosti participovat a ovlivňovat rozhodování o těchto problémech*

- Historicky lze demokracie shrnout podle R.A.Dahla do tří etap:
- 1) Přímá demokracie malých městských států, která začala v antickém Řecku a skončila v 18. století.
- 2) Reprezentativní demokracie větších národních států, která začala někde na rozhraní 18. a 19. stol.
- 3) Koncem 20. stol. podle Dahla možná začíná transformace demokracie na nadnárodní úrovni, i když není jisté, jestli nepůjde spíše o nějakou formu poručnictví než o demokracii na nadnárodní úrovni.

Schumpeter

- tři implikace klasické demokratické doktríny, které považuje za nerealistické:
 - 1) "obecné blaho", které každý rozumný člověk může zjistit na základe racionálního uvažování,
 - 2) "všeobecná vůle" neboli "společná vůle lidu" odpovídající tomuto obecnému blahu,
 - 3) "racionální" chování občanu, díky němuž obecné blaho může být zjištěno a všeobecná vůle formulována.

Problémy demokracie

1. Politické

1. Hodnotové základy (Rovnost a svoboda)
2. Iluze a informace
3. Úloha jednotlivce
4. Vymahatelnost práva
5. Udržitelnost demokracie

2. Ekonomické

1. Liberální versus sociální doktrína
2. Státní (ne)zásahy do ekonomiky ohrožující demokracii

3. Selhání demokracie

4. Řešení selhání

1.1 Hodnotové základy

- ROVNOST x SVOBODA
 - Rovnost absolutní
 - Rovnost šancí
 - Svoboda až po hranici svobody druhého
- Která hodnota je důležitější?
 - Pro rozvoj společnosti?
 - Pro dlouhodobou stabilitu a růst společnosti?
 - Pro reprezentativní demokracii?
- Je možné dosahovat je současně?
- Jaké je přijatelné omezení svobody ve prospěch rovnosti šancí?

rovnost

- Jako rovnost šancí = omezení svobod včetně ekonomických zásahů
- Problém a spor: kde je optimální hranice zásahů, které „maximalizují“ rovnost šancí
- Pozitivní diskriminace

svoboda

- Jedním z problémů demokracie je to, že hájí názory a práva všech a zároveň omezuje šířku, resp. svobodu slova tím, že přijímá zákony k ochraně minorit, vyznání a politicky-korektního vyjadřování.
- Příklad: postřílet muslimy x smrt nevěřícím psům
 - trestný čin podněcování k rasové nesnášenlivosti
 - Nebo právo na svobodu slova menšiny?
- Příklad: integrace imigrantů: ustoupit nebo neustoupit vlastní kulturou a tradicí, pokud vím, že v původní zemi imigranta by moji kulturu neakceptovali?

Rovnost x elita

- Teze: skutečná demokracie může existovat výhradně v rámci komunity, jíž stmelují společné hodnoty a historické svazky.
 - Heterogenita skupiny vyvolává problémy
 - čím větším je daný politický svazek, tím silnější typ vlády potřebuje k udržení své celistvosti
- Benoist: opravdová demokracie je systémem elitářským, nikoli rovnostářským
- Demokracie umožňuje přeskupení elit, neboť za předpokladu, že je občanům dána rovná šance se stát nerovnými, nejlepší z nich se vyšplhají na vrchol, zatímco ti nejhorší klesnou ke dnu.

1.2 Iluze a informace

- Největší problém demokracie je beztrestné hodnocení a zaujímání postojů k věcem, ke kterým dotyčný nemá relevantní fakta
- Jak může existovat demokratická vláda, která neupadne v iracionalitu jako důsledek mocenského boje mezi různými skupinami, které se snaží zmást veřejné mínění ve svůj prospěch?
- Lippmann z toho vyvozuje, že v soudobé demokracii není možné, aby na povrch vyšla skutečná vůle lidu, která by byla založena na pochopení dané situace. **Místo toho je silou vlivných médií vytvářeno takzvané *veřejné mínění*, které však neodpovídá skutečné vůli lidu.**
- Pomoc měla být v Deweyho podání provedena pomocí pokrokového vzdělávání.

1.3 Úloha jednotlivce

- Patterson - tři zásadní problémy, se kterými se potýká současný systém demokracie:
- Úpadek občanské angažovanosti v komunitním a veřejném životě,
- Úpadek afektivní (one-to-one; one-to-group) důvěry
- Nedůvěra v politické instituce.

1.4 Vymahatelnost práva

- Podmínka demokracie
- Omezená vymahatelnost práva oslabuje důvěru jednotlivce

1.5 Udržitelnost demokracie

- bohatých zemích je demokracie podstatně úspěšnější než jiné vládnoucí systémy ve schopnosti po delší časové údobí vytvářet blahobyť a stabilitu.
- Demokracie jen pro bohaté země?
- autokracie jsou schopné udržet stabilitu často za velice nestabilních poměrů.
- Podmínka udržitelnosti: Jednotlivec

2 Ekonomické spory

- Demokracie a liberalismus (s)
- Demokracie a sociální stát (r, s+r)
 - Princip: dosažení, udržení, růst blahobytu
- **Určení hranice?**
- Když selže trh, musí nastoupit stát – stát=zásah=omezení svobody... stát versus svoboda?

3 Selhání demokracie

- Přímá demokracie
- Zastupitelská demokracie
- Decentralizované soustavy

Selhání přímé demokracie

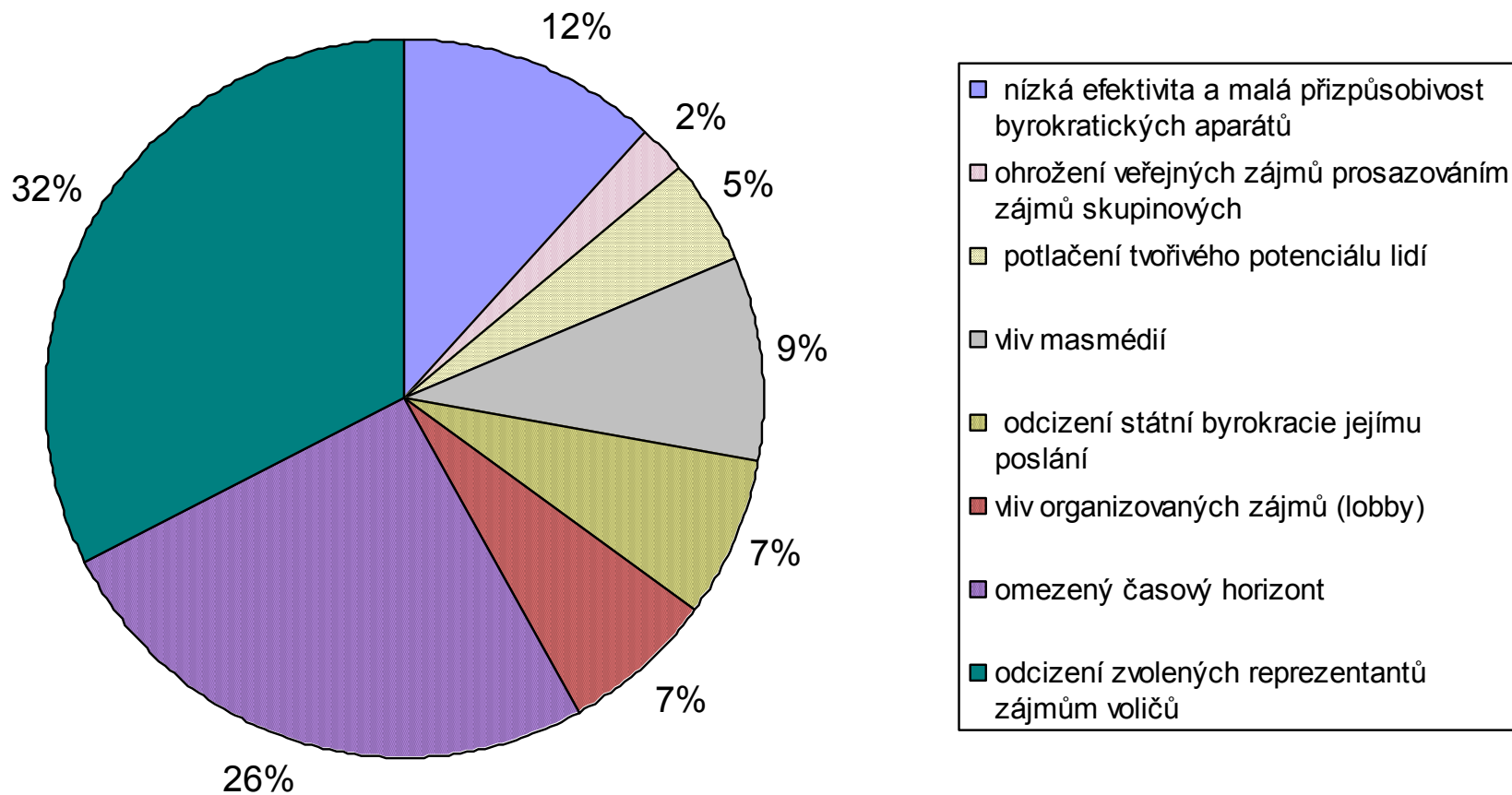
- *úskalí referenda* – problém s formulací otázky v referendu, aby byla současně srozumitelná, nenávodná a zároveň plně vystihovala podstatu problému;
- *nevýrazná většina vítězí nad vyhraněnou menšinou* – většina může mít opačný názor k problému, který se jí nedotýká než vyhraněná menšina, které se věc přímo dotýká.

Selhání reprezentativní demokracie

- *volební paradox* – Condorcet, Arrow – podmínky kdy volební systém vzhledem k preferencím voličů selhává (výběrem volebního systému lze výrazně ovlivnit celkové výsledky politických stran i pořadí kandidátů);
- „*balíčky*“ *preferencí* – existuje několik, pro voliče významných, politických agend a může vyhrát i kandidát, který nezískal většinovou podporu ani v jedné agendě, pokud se mu podaří uspokojit jednotlivé skupiny voličů v těch agendách, které je nejvíce tíží;
- ***odcizení zvolených reprezentantů zájmům voličů – kontrola zvolených zástupců ze strany voličů je obtížná, někdy nemožná;***
- *vliv organizovaných zájmů* (lobby) - silné skupiny jsou schopny si prosadit lepší podmínky na náklady celé společnosti;
- *omezený časový horizont* - většina politických rozhodnutí se děje pouze v horizontu jednoho volebního období, proto existuje riziko, že krátkodobý prospěch je upřednostněn i s vědomím dlouhodobé ztráty;
- *vliv masmédií* – hromadné sdělovací prostředky mají silnou moc ovlivnit různé skupiny obyvatel a tím i ovlivnit preference jednotlivých stran.

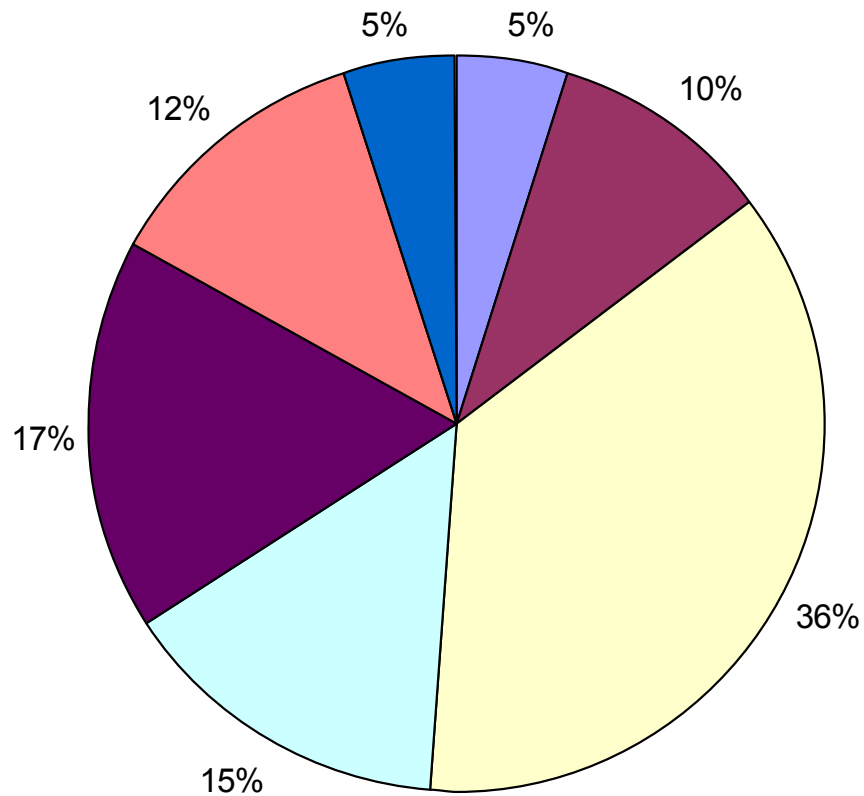
Názor studentů 2010

Nejvýznamnější selhání státu v podmínkách ČR

Názor studentů 2010

Není selháním státu

- „balíčky“ preferencí
- ohrožení veřejných zájmů prosazováním zájmů skupinových
- vliv masmédií
- vliv organizovaných zájmů (lobby)
- složitost řízení v decentr.soustavách
- úskalí referenda
- volební paradox

Selhání vlastní decentralizovaným soustavám

- *složitost řízení v decentralizovaných soustavách správy* – pokud je potřeba přijmout rozhodnutí týkající se většího počtu samostatných útvarů, bude řízení složitější a pomalejší;
- *ohrožení veřejných zájmů prosazováním zájmů skupinových* – pokud jsou decentralizované složky ovládány místními zájmovými skupinami, pak se schopnost státu prosadit ucelenou politiku výrazně oslabuje;
- *fiskální externality* – místní decizoři (rozhodovatelé) mohou mít tendenci ignorovat řešení problémů, které se negativně dotýkají vyššího celku.

4 Možnosti řešení selhání

Klíčová proměnná: PARTICIPACE

- Demokratický elitismus
 - Oligarchie versus masy
 - Politická participace je tedy v podstatě omezena pouze na akt výběru a volby, protože *větší zapojení lidí do procesů vládnutí podkopává stabilitu a rovnováhu* politického systému, kterou zajišťují odpovědné elity.
 - Lidé (masa) jsou obecně neinformovaní a apatičtí a svou aktivní participací by způsobili přijímání neuvážených, krátkodobých a celkově špatných rozhodnutí a politik.
- Teorie racionální volby
 - Při zvážení zisků a ztrát, které provádí každý rozumný a svůj zájem sledující jedinec, se pro většinu lidí jako nejrationálnější chování jeví „jízda na černo“, protože většinu přínosů získá i v případě nečinnosti. Politicky participují ti, kdož z této participace mají přímý prospěch
- participativní teorie demokracie
 - veřejnost může, resp. by měla, mít více přímého vlivu na procesy vládnutí než jaké nabízí reprezentativní demokracie.
 - občanské aktivity, které se zaměřují na ovlivňování vlády a veřejné politiky.
 - Participace tradiční x netradiční

Druhy participace

Hlasování -účast v posledních volbách na národní úrovni	Občansky orientované aktivity -členství v těchto organizacích: <ul style="list-style-type: none">○ sportovní nebo společenský klub○ kulturní nebo zájmovém (hobby) sdružení/organizace○ odbory○ obchodní / profesní / zemědělská organizace○ spotřebitelská sdružení○ humanitární organizace○ environmentální / mírové hnutí○ náboženská nebo církevní organizace○ vědecká / vzdělávací organizace○ jiná dobrovolná organizace -participace na jejich činnosti -peněžní dar těmto organizacím -dobrovolná práce pro uvedené organizace
Stranicky orientované aktivity -členství v politické straně -práce pro politickou stranu -peněžní dar politické straně -nošení nebo veřejné vystavení symbolu/znaku politické kampaně -kontaktování politika	
Problémově orientované aktivity -účast na povolené demonstraci -účast na ilegálním protestu -podpis petice -koupě produktu z politických / etických / environmentálních důvodů -bojkot určitého produktu	

Tabulka 2 – srovnání míry politické participace

Země	Volil v posledních národních volbách	Participoval v posledních 12 měsících...			Index politické participace
		Stranicky orientované aktivity	Problémově orientované aktivity	Občansky orientované aktivity	
Polsko	62,0%	13,0%	26,9%	28,3%	0,33
Portugalsko	69,5%	15,9%	22,6%	36,5%	0,36
Řecko	83,8%	18,2%	26,9%	24,7%	0,38
Maďarsko	78,8%	16,9%	25,6%	33,4%	0,39
Španělsko	74,4%	19,1%	37,0%	45,7%	0,44
Česká republika*	63,0%	26,6%	49,4%	NA	0,46
Slovinsko	75,2%	16,0%	32,1%	63,5%	0,47
Itálie	86,1%	18,8%	32,2%	52,0%	0,47
Francie	74,7%	26,1%	59,3%	61,6%	0,55
Lucembursko	54,5%	26,5%	63,3%	81,0%	0,56
Německo	78,0%	18,7%	62,4%	77,2%	0,59
Spojené království	69,1%	26,0%	63,3%	79,4%	0,59
Irsko	77,1%	30,5%	54,0%	76,8%	0,60
Holandsko	83,2%	20,4%	47,8%	89,3%	0,60
Rakousko	81,9%	29,2%	57,7%	80,5%	0,62
Belgie	79,4%	27,3%	58,5%	81,3%	0,62
Finsko	71,8%	37,2%	68,2%	86,7%	0,66
Dánsko	88,7%	24,7%	66,1%	93,6%	0,68
Švédsko	81,5%	27,9%	75,3%	93,5%	0,70
Norsko	80,9%	43,3%	71,3%	89,7%	0,71

Odcizení zvolených reprezentantů zájmům voličů

- **Důsledky**
 - strana sleduje své vlastní zájmy, ne zájem voličů
 - vznik koalic, obchodování s hlasy
 - neprosazování zájmu společnosti jako celku (hlavni ekonomické a politické zájmy)
 - nedodržení volebního programu
 - vyšší míra alokační neefektivnosti
 - vyšší míra předvolebního populismu
 - prostor pro korupci, nezodpovědnost
 - nízká volební účast
- **Řešení**
 - volba konkrétního zastupitele přímo voliči - dle preferenci na hlas.lístku
 - zavedení vázaného mandátu - politik zodpovědný za svá rozhodnutí
 - změna volebního systému a snížení/zrušení benefitu pro politiky
 - sankce za nedodržení předvolebního programu
 - vyšší míra transparentnosti obecně i při nakládání s VeFi
 - odměna politiků dle aktuální hosp. situace státu
 - blog politika
 - vyšší míra přímé demokracie

Omezený časový horizont

- **Důsledky**
 - orientace na současnost, ignorování dlouhodobého prospěchu
 - přesun finanční zátěže na další generace
 - zadlužování státu
 - Krátkodobost změn ("1 vláda tam...2 vláda zpět")
 - snaha o zalíbení se voličům
 - preference částečných řešení nebo "iluzorních"
 - neochota k systémovým změnám
 - nejistota voliče
 - neefektivní užití zdrojů
- **Řešení**
 - tvorba "nedotknutelných" dlouhodobých koncepcí
 - prodloužení volebního období
 - důraz na komunikaci s voliči, jejich zapojení tak aby byla podpořena dlouhodobost změn
 - postižitelnost politika za "chyby v práci", odpovědnost i po skončení mandátu
 - posílení kontroly při rozhodování

Vliv lobby

- **Důsledky**
 - neefektivní alokace zdrojů
 - nedůvěra v reprezentativní demokracii
 - růst korupce
 - omezení "pravomocí" vlády, parlamentu
 - netransparentnost rozhodování vlády/parlamentu
 - ekonomicky nesmyslná rozhodnutí
- **Řešení**
 - Právní úprava lobbingu nebo sebeorganizací (komory)
 - změna systému veřejných zakázek - transparentnost
 - ošetření střetu zájmů (dozorčí, správní aj. rady versus výkon rozhodovací fce)
 - pravidla možnost stávkování
 - Odpovědnost politika za důsledky rozhodování
 - zapojení voličů do rozhodování

- *Jeden z důvodů, kterými se dnes zpochybňuje politické vzdělávání, zní: demokracie je stabilní, takže už politické vzdělávání není zapotřebí. Tomu odpovídá tvrzení: kdo je sytý, může přestat jíst. Co ale, když dostane znovu hlad? Lze se vzdát policie, protože většina obyvatel dodržuje právo? (Frick)*

Diskuze

- Je česká demokracie křehká nebo stabilní?
- Jako roli hraje v demokracii „kult osobnosti“?
- Jak dopadne střet demokratických a autoritářských/totalitních zemí?

Literatura

- V ISU
 - Kontroverze demokracie – Dobrovolský, Schlemmer
 - Politická participace – Nekola
 - Selhání státu – Potůček
- Další:
 - Potůček, M.: Nejen trh
 - <http://www.revuestrednievropa.cz/upload/1.pdf>
 - http://www.ceses.cuni.cz/CESES-20-version1-sesit05_09_fric.pdf